

Donație de artefacte provenind din situl Wietenberg de la Derșida – „Dealul lui Balota”

Mihai ROTEA
Monica TECAR
Tiberiu TECAR

Cuvinte cheie: epoca bronzului, cultura Wittenberg, piatră, lut, os.

Keywords: bronzeage, Wittenberg Culture, stone, ceramics, stag horn

Așezarea culturii Wietenberg de la Derșida – „Dealul lui Balota” este situată pe partea dreaptă a râului Crasna, în interfluviul dintre aceasta și valea Secășeni, la altitudinea absolută de 325 m (Pl. 1). Dealul pe care se află așezarea este mărginit de versanți abrupti nu numai spre vest (spre valea Crasnei), ci și spre est (spre valea Secășeni) și nord, unde este fragmentat de o serie de văi scurte și adâncii, ceea ce îl face greu accesibil. Doar dinspre sud – est se poate ajunge mai ușor spre platou, pe o culme prelungită și relativ uniformă (Pl. 1). Prin poziția sa geografică, la contactul dintre dealuri și câmpie, și prin versanții abrupti, „Dealul lui Balotă” a avut o poziție strategică remarcabilă, el dominând atât regiunea colinară din jur, cât mai ales valea Crasnei, ce constituia una din principalele căi de acces dinspre Transilvania spre Sylvania și Câmpia Tisei (Chidioșan 1980, p. 11 – 12). În același timp, valea Crasnei era și o importantă rută comercială între culturile Wietenberg și Otomani¹.

Cercetările sistematice efectuate la Derșida de N. Chidioșan, începând cu anul 1963, s-au materializat, în anul 1980, printr-o monografie în care au fost stabilite pentru prima oară, pe baze stratigrafice, fazele de evoluție ale culturii (Wietenberg I-IV). Stratul de cultură de la Derșida atinge o grosime de circa 1,40 m și cuprinde, în viziunea autorului cercetărilor, cinci niveluri de locuire, corespunzând primelor trei etape de dezvoltare ale culturii: nivelul 1 corespunde fazei I, nivelul 2 și 3 corespunde fazei a II, iar nivelul 4 și 5 fazei III (Chidioșan 1980, p. 14 - 16). În publicațiile sale, N. Chidioșan a analizat nu numai materialul ceramic, ci și alte manifestări ale culturii materiale (așezare, locuințe, vetre, unelte, podoabe) și spirituale (rit și ritual funerar, depuneri și piese cultice), precum și relațiile purtătorilor culturii cu vecinii lor².

În anul 1999, prin colaborarea dintre Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei și Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău, M. Rotea, M. Tecar și I. Bejinariu au reluat investigarea sitului. Din nefericire, au fost efectuate doar două campanii de cercetări, modeste ca finanțare, rezultatele acestora urmând a fi publicate exhaustiv. În același timp, prin bunăvoința colegilor din Muzeul Țării Crișurilor Oradea³ a fost posibilă reexaminarea documentației și materialelor arheologice provenind din cercetările regretatului arheolog N. Chidioșan.

Deși artefactele care fac obiectul acestui articol au fost descoperite aleatoriu⁴, prin urmare nu dispunem de observații stratigrafice privind contextul arheologic, socotim că nu este lipsită de interes publicarea lor, atât pentru a semnala noi piese care se adăugă celor menționate până în prezent din cadrul așezării Wietenberg de la Derșida –

1 Némethi 1999, p. 124; Rotea 1998, cu bibliografia.

2 Chidioșan 1968, p. 155 – 175; 1974, p. 153 – 170; 1980.

3 Mulțumirile noastre se îndreaptă spre domniul director general dr. A. Chiriac, dr. S. Bulzan, drd. C. Ghemiș și doamna conservator D. Turjuc, care ne-au facilitat accesul la materialul arheologic.

4 Familia Gorgan, proprietara viei ce acoperă situl, cu ocazia lucrărilor agricole a aflat aceste piese, pe care le-a păstrat cu grijă și ni le-a donat în anul 1998. Le mulțumim și cu acest prilej.

Mihai Rotea

Tiberiu Tecar

Monica Tecar

Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca
e-mail: rotea_mihai@yahoo.com

Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei
e-mail: trutecar@yahoo.com

e-mail: monicatecar@yahoo.com

„Dealul lui Balota”⁵, dar mai ales pentru folosirea lor ca material de studiu și comparație (nu numai pentru cultura Wietenberg în ansamblu, ci și pentru alte culturi preistorice). De asemenea, am avut în vedere faptul că domeniul analizei artefactelor din materii dure animale resimte încă lipsa unor studii care să prezinte clasificarea tipologică și funcțională a uneltelor în contextul procesului de producere (pornind de la alegerea materiei prime și terminând cu realizarea produsului finit) și de utilizare a lor, în pofida unor realizări recente notabile⁶.

Piese provenind din această donație vor fi prezentate ținând cont de materia primă din care sunt confecționate și de funcționalitatea lor. Sumare observații vom face și asupra procesului de prelucrare⁷.

A. Unelte din piatră

Din această categorie face parte o singură piesă: un topor cu orificiul de înmănușare transversal, cu ceafa lată și rotunjită (Fig. 3/1). Acesta este confecționat din piatră (amfibolit) de culoare negru – verzui. Piesa, bine lucrată și șlefuită, are lungimea de 10,5 cm, grosimea de 3 cm și diametrul găurii de înmănușare de 2 cm. Muchiile profilate au marginile rotunjite, iar tăișul este ușor arcuit. Toporul prezintă urme de întrebuințare (vizibile cu ochiul liber) atât pe suprafața activă a lui, prin mici striatii, cât și pe una din fețe, o spărtură ce pornește de la tăiș și ajunge până la orificiului de înmănușare (spărtura începe de la mijlocul tăișului, acesta fiind zona activă cea mai solicitată).

Din punct de vedere tipologic, piesa aparține topoarelor perforate de tip pană, cu marginile curbate⁸. Utilizarea acestui tip de topor este cunoscută încă din neolitic, fiind frecvent folosit pe tot parcursul epocii bronzului⁹.

În cadrul cercetărilor de la Derșida – „Dealul lui Balota”, N. Chidioșan menționează prezența a trei topoare cu gaură de înmănușare transversală, distingând două tipuri principale: toporul ciocan și cel cu ceafă îngustă și rotunjită. Din nefericire toate piesele sunt în stare fragmentară¹⁰.

Referitor la procesul de prelucrare al toporului de piatră se poate menționa faptul că forma piesei a fost obținută prin procedeul de șlefuire a semifabricatului cu o altă piatră, cu o duritate asemănătoare sau mai mare. Orificiul de înmănușare, executat prin metoda perforării bilaterale, prin rotirea repetată a unui tub în prezența unui praf abraziv, este plasat în partea superioară a piesei, pe aceeași linie cu tăișul, respectiv în zona unde piesa are rezistența și lățimea maxime¹¹.

B. Piese din lut

Din această categorie fac parte: două capacele, trei roțițele de cărucioare miniaturale, o linguriță, o tăbliță și șapte „capete de băț”.

Capace

1. Fragment de capac, de dimensiuni mici, de calitate fină. Ambele suprafețe sunt de culoare cărămiziu deschis și au fost netezite și lustruite. Pasta conține ca degresanți nisip fin și fragmente ceramice pisate. Piesa face parte din categoria capacelor de forma unor calote joase, circulare, cu buza lată și prevăzută cu un buton în zona centrală (tras organic din peretele superior al capacului) de formă circulară. Butonul s-a păstrat parțial și are la bază două perforații inegale, dispuse în cruce. Decorul constă din motive realizate cu ajutorul inciziilor atât pe partea superioară, cât și pe buză. Cele de pe buză sunt incizii scurte, dispuse oblic. Pe partea superioară decorul constă din incizii ce formează triunghiuri în rețea, dispuse cu vârful în sus și umplute cu trei incizii oblice, paralele cu una din laturi. Motivul decorativ este mărginit de o bandă realizată din două incizii, una

5 Chidioșan 1980.

6 Beldiman 2007, cu bibliografia.

7 Un studiu amănunțit al piselor din corn de cerb urmând să fie realizat de colegul dr. C. Beldiman.

8 Boroffka 1994, p. 217; Rotea 1998.

9 Andrițoiu 1992, p. 44 – 45; Andrițoiu – Rustoiu 1997, p. 29, fig. 19/3, 8, 11; Dănilă – Marinescu 1974, p. 24; Rotea 1998, cu bibliografia.

10 Chidioșan 1980, p. 61, pl. 38/17 – 18, 26.

11 Dintre numeroasele studii care tratează metodele de obținere a perforațiilor la topoarele de piatră amintim doar: Comșa 1972, p. 257 - 258, fig. 10.